

I.

Több mint egy emberöltő telt már el azóta, de nem múlik el nap, hogy ne jutna eszembe a háború. Most, hogy visszatekintek azokra az időkre, úgy tűnik, mintha nem is velem történt volna mindaz, ami történt, mintha nem lenne közöm akkori önmagamhoz. Nem tudom, min múltott az élet. Számított-e valamit az egyéni akarat? Volt-e választásunk, lehetett-e bármilyen csekély befolyásunk a sorsunkra, vagy a véletlen döntött el mindent?

A háború sokáig elkerült bennünket. '42-ben, amikor hatodik gimnáziumba mentem, már javában tartott, de még mindig tőlünk távol, valahol a messzeségben zajlott, és mi, felsős diáklányok nemigen foglalkoztunk vele. A diákélet nem sokat változott, a mennyiségtan nem lett könnyebb, a latin sem nehezebb, a tanáraink éppen olyan szigorúak voltak, és mi éppúgy féltünk tőlük, mint annak előtte.

A háború egyáltalán nem tűnt valóságosnak, annak ellenére sem, hogy Szentkuthy tanár úr a vallásstanórán és a bibliakörben, az osztályfőnökünk, Zádor Erna a katedréről, Weiser igazgató úr az iskolai ünnepek díszelvényéről egyfolytában a történelmi időkről szónokolt nekünk. Szent meg-

győződéssel, olyan hévvel és annyiszor adták elő gyakorlatilag ugyanazokat a gondolatokat, hogy legtöbbször úgy éreztem, ennek a sok embernek egyetlen szája van, és ez a száj folyton ugyanazt ismétli. Egy idő után, mihelyst elkezdtek beszélni, egyetlen pontra irányult a figyelmem: a szájukra. Eltűnt az arcuk, az orruk, a szemük; az igazgató, az osztályfőnök, Szentkuthy tanár úr megszűnt létezni, csak a száj maradt belőlük, és ez a száj folyton a nemzet élethalálharcát, a vörös veszedelmet, a hős honvédeket, Istent, hazát és a szüleinket emlegette. A kötelességeinket olvasta a fejünkre, minden korábbinál nagyobb fegyelmet, szorgalmat, felelősséget kért rajtunk számon. És komolyságot, amit én sehogyan sem tudtam értelmezni. Amikor először hallottam ilyesféle beszédet, arra gondoltam: lehet, hogy kevesebbet kellene Esztivel nevetnem? Mi azonban világeletünkben összenevettünk, ha megláttuk egymást, és olyankor erővel sem tudtunk volna a honvédekre meg a történelmi időkre gondolni. Különb is, én ugyanaz a Somlyói Anna voltam, mint korábban, önmagában az a tény, hogy Magyarország belépett a háborúba, semmit sem változtatott rajtam.

A '42-es volt az utolsó olyan tanév, amikor szeptemberben rendesen megkezdődött, júniusban pedig befejeződött a tanítás. A tanévnyitón Weiser igazgató úr – miután elsorolta hazafias kötelességeinket – megemlékezett az orosz harctéren elesett kiskormányzóról, a hősiesség és a hazaszeretet örök példájaként állítva őt elénk. Ki volt téve

a fényképe is a pulpitusra, és mi, akik elől álltunk, végig azt néztük nagy elragadtatással. Olyan vitéz, fess férfi nézett vissza ránk, amelyet mindannyian szerettünk volna magunknak. Ráadásul az, hogy pilótaként lezuhant a repülőjével, a halálát különlegessé, mondhatni kiváltságossá tette, olyannyira, hogy valamennyien szerelmesek lettünk belé az osztályból. Esztivel még a képét is kivágtuk az újságból, mivel azonban csak egy példányunk volt belőle, testvériesen megosztottunk rajta, hetente cseréltük. Én a mennyiségtankönyvemben őriztem egészen addig, amíg Ambrózy tanár úr észre nem vette. A tanár úrnak soha semmi nem kerülte el a figyelmét, a legapróbb hiányosságra és a legkisebb hibára is rögtön lesújtott, most azonban egy árva szót sem szólt. Ennek ellenére azonnal áttettem a kiskormányzót a latinkönyvembe, mert nemigen tudtam volna Esztinek kimagyarázni magam, ha óvatlanságom miatt elkobozzák tőlünk.

A halott Horthy István iránt táplált, jólesően borzongató érzéseinknek valójában semmi közük nem volt az amúgy nagyon is racionális, hétköznapi életünkhöz, amelyben az ő lezuhanásával szemben inkább olyan, romantikusnak végképp nem nevezhető haláleset fordult elő, mint a természettan-tanárunké, aki ki sem jutott a frontra, mert bevonulás közben, az állomásra menet kapott végzetes szívinfarktust. Nem mondom, hogy nem sajnáltuk Szatmári tanár urat, de ő végképp nem az a személy volt, akibe beleszerelmesedhettünk volna, márpedig a tizenhét-tizennyolc éves

leányoknak szükségük van az elérhetetlen utáni sajtó, búsongó érzésre, ezért választottuk mi, alkalmazkodva a háborúhoz, az ifjú Horthy Istvánt magunknak.